

PUUD OLID,
PUUD OLID
HELLAD
VELLED

Mats Traat

PUUD OLID, PUUD OLID HELLAD VELLE

Priit Pedajase dramatiseering

kaks vaatust

lavastaja ja helikujundaja → PRIIT PEDAJAS

kunstnik → PILLE JÄNES

videokujundaja → TAUNO MAKKE

valguskujundaja → KAIDO MIKK

etenduse juht → ANNELI ROOSI

Esietendus 5. märtsil 2022 suures saalis

Hind Raudsepp, peremees →

CHRISTOPHER RAJAVEER

Jaak Eli, sulane → KARMO NIGULA

Paabu, virtin → TEELE PÄRN

Moorits, orb poiss → JAN EHRENBURG

Eli, tüdruk → HILJE MUREL

Müllerson, kohtumees → JAAN REKKOR

Märt Jõks, usku vahetanud peremees →

MARTIN VEINMANN

Alajaani Mari, tema naine →

KAIE MIHKELSON

Siimon Kaiv, nende naaber → TÕNU KARK

Evert Ajalik, Hind Raudsepa naaber,

kohtumees → TAAVI TEPLENKOV

Rätsep → TÕNU OJA

Isa hääl → AIN LUTSEPP

Must mees (hääl) → PRIIT PEDAJAS

MATS TRAAAT JA TEMA

„PUUD OLID, PUUD OLID HELLAD VELLERD“

Rein Veidemann

Kirjanik Mats Traat (s 1936) kõrgub oma kümnete romaanide, novelli- ja luulekogudega eesti kirjandusmaastiku kohal otsekui Nebo mägi piibilis. Mäe seljandikule tõusnud lugejatele avanev vaade hõlmab endas nii eesti talu- ja külaühiskonna käekäigu 19. sajandi keskpaigast 20. sajandi keskpaigani (14-osaline jõgiromaan „Minge üles mägedele“ (1979–2020), romaan „Tants aurukatla ümber“), mitmeid episoodide ja tegelasi eesti kultuuriloost (romaan „Pommeri aed“ ja kultuuriloolised novellid), kümnete-saadete eestlaste epitaafideks tihendatud elulugusid („Harala elulood“), aga ka ajavaimu liikumisi ning nende vastukajasid kirjaniku teadvuses ja hinges (Traadi luule).

Kõiki neid teoseid läbib või saadab eksistent-siaalne igatsus töötatud maa järele, kehastugu see vabaduse ja harmooniana silmapiiril või jäägugi sinneroole head ja kurja. Traadi inime-ne seisab silmitsi oma saatusega, millele sageli jäädakse alla – sellest ka Traadi elukujutuse pessimistlik-melanhoolne alatoon –, kuid võidakse ennast ületavalt olla ka suurem ahistavast tegelikkusest, nagu näiteks monumentaalne Aiate peremees Mats Aniluik „Tantsus aurukatla ümber“. Lootus miilab söestunud unistustes-ki. Näeme seda romaanis „Maastik õunapuu ja meiereikorstnaga“, mille peategelane Ruttar Kaur ajab kolhoosis hobusega ringi arhailist veepumpa ning leiab elumõtte õunapuu eest hoolitsemises. Klassikule omaselt leidub ka Traadi loomingus sümboolsust kandvaid ruumitähiseid ja arhetüüp-

seid tegelasi. Kui Tammsaare on andnud meile Vargamäe, siis Traat on loonud selle Lõuna-Eesti vasteks Palanumäe. Mõlemad tõusevad sümboli-seerima Eesti maad, mis nõuab põlvkondade viisi ennastohverdavat tööd ja vaeva, et olla armas-tatud. Vargamäe Andres ja Palanumäe Hendrik on nagu koondkuju mäega rassivast müütilisest Sisypheosest. „Kogu mäest ei käinud kellelgi jõud üle,“ kõlab „Minge üles mägedele“ avalause, mis ei tähenda kummatigi loobumist järgida oma elutähte.

Mats Traadi eetiline kreedo leiab sõnastuse juba nn kassetipõlvkonna tormi ja tungi kuuluta-vas, 1962. aastal ilmunud luulevihus „Kandilised laulud“. „Maamees“ Traat deklareerib samanime-lise luuletuse lõpus, et tahab „murda rakuvasse lauluritta /koduküngaste künnivao /ja häbeliku kohmetu poisi, /kes viie oigava adra /ja bassihääl-se traktoriga /joonistab/ esivanemate mureliku sünnimaa näkku /sajandi keskpäeva kirja“. Õppinud Moskvast humanitaarset süvaharidust andvas kirjandusinstituudis 1959 – 1964 ja täien-danud end 1968–1969 kõrgematel stsenaaristide ja filmirežissööride kursustel, sai Mats Traadist 1970. aastal kutseline kirjanik. Kuigi põhiharidu-selt tehnik-mehaanik ning töötanud normeerijana Rõngu masinatraktorijaamas ja insenerina Hiiumaal, on Traat kinnitanud oma alatist soovi olla kirjanik. Raamatudebüüdist 1962 alates ongi ta missioonitundlikult teeninud kuuskümmend aastat Sõna.

1979. aastal ilmunud lühiromaan „Puud olid, puud olid hellad vellerd“ kujutab endast poeeti-list proloogi „Minge üles mägedele“ epopöale. Aeg on 19. sajandi keskpaik ja ruumiks seesama „mureliku näoga esivanemate sünnimaa“. Senine pärisorjus on asendunud teosunniga mõisa ees koos avaneva väljavaatega rendile antud talud päriks osta. Peategelane on orvuks jäänud, unistav, tundliku hingega poisiohtu Hind, kes

aga keeldub hakkama peremeheks. Muide, kolm põlvkonda hiljemgi, epopöa lõpus kohtume Palanumäe ühe järeltulija, samuti poisiohtu Hinnuga, kes epopöa lõpuleheküljel, 1940. aastate lõpus lahkub koos ema Helmiga Palanumäelt. Võimatu on vältida võrdlust Vargamäe Andrese poegade lahkumisega kodunt. Palanumäe Hinnu töötatud maa asub kusagil soojas ja päikeselises lõunas, kuhu rändamisest ta unistab. Nõnda satub Hind mitmekordsesse vastasseisu. Kõigepealt on selleks eakaaslasest sulane ning peremehe seisust himustav Jaak, seejärel külakogukond ja kohustuste ning karistustega täidetud olustik. Maailm avaneb Hinnule kui lõputu kohtumõistmine. „Palanumäe oli kohtumõistjaist lausa ümber piiratud,” tunneb Hind. Ta otsib mõistmist ja lohutust puudes, kuid tunneb, et maajumalgi on teda hüljanud, lastes metsas langetatud kuusel tappa Hinnu ainsa hobuse.

8 Tasapisi ärkab aga Hinnuski peremehetunne. Ta kosib mõisa virtina Paabu. Näib juba, et elu hakkabki laabuma, kui saabub „kiire lõppmäng” tulekahju ja Hinnu ning sulase Jaagu vangistamisega. Unistuste sooja maa asemel ootab ees teekond igikülma Siberisse. Kõike seda kujutatakse poeetilises võtmes – see ongi eeskätt luuletajast Traadi, mitte prosaisti kirjutatud teos –, nii et romaani loeme otsekui näidet noil aegadel veel elujõus olnud looduse hingestatusest ning mütolooilisusest. Tänapäeva mõistes oleks see käsitletav ka ökokirjandusena. Kristlikus mõttemustris oleks aga Hinnu näol tegemist kannatava Jeesusega, kelle ohverdamine peab lunastama inimkonna.

Nõnda on Mats Traadi romaani fookus seatud kõrgemale eesti taluminevikust. „Puud olid...” on elu ja surma vastastikuse tingituse, vabaduse ja ettemääratuse ning sellele eksistentsiaalse mäsuga reageeriva inimese kirjanduslik kujund.

Mats Traadi. 1974. Fotograaf Jaan Kõselko.
Foto Eesti Kultuuriloosist Arhiivist.

Mats Traadi jõgiromaan „Minge üles mägedele”

1. „Puud olid, puud olid hellad velled” (1979)
2. „Võim” (1987)
3. „Vald” (1987)
4. „Aja pilkaja välja” (1987)
5. „Must sõda” (1994)
6. „Umbne suvi” (1994)
7. „Metsaline näitab ennast” (1994)
8. „Peremees võtab naise” (1997)
9. „Muld lõhnab” (1999)
10. „Valge lind” (2000)
11. „Haamri all” (2001)
12. „Naised ja pojad” (2006)
13. „Õelate lamp” (2010)
14. „Tööpataljon” (2020)

KUUTSEMÄE SUUSKADETA EEPOS

Andres Herkel

Kohalikud ütlevad, et Palanumäe-nimeline talu on Otepää taga ka tegelikult olnud. Mitte kaugel Kuutsemäest, õieti sama mäe teisel küljel. Selle nime tõstis Mats Traat pisut eemale – sinna, kus oli tema sünnikoht Kuudse talu ehk nüüdse nimega Kuutsemägi. [Mats Traat on sündinud 23. novembril 1936 Kuudse talus Meema külas Palupera vallas Otepää kihelkonnas Tartumaal.] Gennadi Podelski „Suusabaasis on tantsupidu” (1968) ei sündinud küll siin, kuid ilmestab seda, mis põlistalust sai – puhke- ja mäesuusakeskus.

Vanasti kirjutati „Kuudse” just d-ga ja hääldati teises vältes, nüüd on „Kuutsemägi” sujuvalt kolmandasse vältesse läinud, nagu ei reeda ka sealne maastik meile varem olnud aegu. Keele ja mee üleminekud on salapärased ning kui raamatud ei ütleks, siis ei oskakski aimata, et Kuudse kohanimi pärineb eesnimest Konrad. Siit sugeneb küsimus, kas sel Konradil on omakorda side Kotteriga, kes oli Traadi romaanisarjas üks Palanumäe peremehi ja legendaarse Hendrik Susi isa.

KesKus, juuli-august 2019

KIRJAST FRIEDRICH REINHOLD KREUZWALDILE 10. JUULIL 1841 (VKJ)

Friedrich Robert Faehlmann

Aga meie päevade usulised segadused! Tahaks nutta, kuid viha ei lae. See siis on aadelliku egoismuse, pastorliku indifferentsuse ja hernhuutliku jesuitismuse viil! Ma kuulutasin seda juba aastate eest härradele ja sellele rahvale ette, et asi nõndaviisi läheb – aga mind naerdi välja. 1841. a. saadik tehti kõik selleks, et kuristikku sakslaste ja eestlaste vahel võimalikult sügavaks ja laiaks kaevata – nüüd täidab selle russismus. Vaene äraeksitatud, sõge rahvas! Inimestesõbral oli siia maani eestlaste jaoks küll veel ainuüksi lootusi üle jäänud, nüüd aga kaovad needki – ühestki edenemisest ei saa enam juttugi olla, kui rahvas russifitseeritud on. Meie niikuinii ärasolgitud protestantismusest ei ole ju muidugi suuremat asja – aga ometigi on lootus, et seda oleks võidud puhastada ja värskendada. Nüüd on sellelgi lõpp. Terve maa läheb varsti uperkuuti kus kurat! Vaene rahvas! Ja häda neile, kes süüdi on. [---] Annaks jumal, et usuvahetajate kahetsemine teistele hoiatavaks eeskujuks oleks.

Fr. R. Kreutzwald „Kirjad Fr. R. Faehlmannile, D. H. Jürgensonile ja teistele 1833–1866” („Fr. R. Kreutzwaldi kirjavahetus” I, 1976)

RAHVUSEKS SAAMISE RASKE TEE

Ea Jansen

Agraarkriis ei jättnud riivamata alamaid ega ülemaid. Talurahva elumaailma avardumist pärsisid teotöö, ajapuudus, tühi kõht. Talutööd tehti samade tööriistadega, nagu sajandeid tagasi, ja loomulikult ei saanud põlluviljakus suureneda. Elati samasugustes elurehtedes nagu muiste, mis haritud eurooplasi šokeerisid. Ka loodus oli armutu, 1830. aastail oli mitu ikaldust. Kreutzwald kirjutas 1839. aastal, mil aprillis oli veel kümme kraadi külma, Võrumaalt „Inland’ile”: „Maarahva häda tõuseb varsti üle kõigi piiride...” 1840. aasta tõi kaasa veel suurema ikalduse, ka uuel aastakümnel kordusid halvad aastad, kosumisaega oli vähe. Ikaldused ja loomataudid soodustasid rahva suremuse tõusu, nõrgestatuid niitsid tollased fataalsed haigused: koolera, düsenteeria, tüüfus, lapsi kurguhaigused ja leetrid.

Seesugustes oludes algasidki talurahva seas rahutused ja käärimised, hädad ja kannatused tekitasid mõtte välja rännata lõuna poole, kus poleks mõisnikke, aga oleks maad. Ümberasumisplaane soodustasid ähmased teated tsaarivalitsuse asustuspoliitikast; Pihkvamaa talupoegi olevat viidud maale, „kus ainult nisuleiba süüakse”. Tegelikuses koheldi 1841. aastal Riiga kubermanguvalitsusse maasaamise asju kuulama tulnud Tartu- ja Võrumaa talupoegi kui mässajaid ning liikumine lämmatati sõjaväe ja karmide karistuste abil. Just neid sündmusi kajastab Faehlmanni vestlus Nolckeniga 1842. aastal [---]. Talupojad on meeleheitel, väitis Faehlmann, asjata ei taha oma isamaad, kodupaika ja mullapinda armastav eestlane oma kodu maha jätta. Nolc-

ken vastas: „Mingu nad, otsigu endale parem maa välja. Nad on vaenulikult asunud meie vastasrinda... Mingu nad, küll me juba leiame uuesti talupoegi...” Faehlmann vastas paruni raevusele puhangule: vaevalt võiksid aadlikud leida inimesi, kes oleks töökamad ja vähenõudlikumad kui eestlased, ja uusasukatele tuleks teha ehk hoopis suuremaid järeleandmisi, kui seda ootavad eestlased (vt August Traat, „Talurahvaliidumine Eestis 1841.–1842. aastal”, 1982).

Faehlmann väitis, et eestlased armastavad oma isamaad; esimesed ümberasujad, Rápina mehed, kes 1847. aastal Venemaa poole üle Peipsi jää teeale asusid, hüüdsid aga Jakob Jagomanni kroonika järgi: „Hurra saa ärrä vannutu maa kos meid senni päiväni om külläld vaivadu. [Ja nüüd oleme meije sinust lahti pääsnu ja läme nüüd sena male kos meid ennämp ei vaivada ja ka nenda palju ülekohut ei tetta.]” (vt Artur Vassar, „Uut maad otsimas: Agraarne ümberasumisliikumine Eestis kuni 1963. aastani”, 1975). Nad võeti kinni ja toodi tagasi, väljarändamismõte aga jäi, saades laiemalt teoks küll alles 1860. aasta paiku.

Akadeemia nr 6, 2000

VÄÄRIKAS TARTU KIIL

Karl Pajusalu

Tartu kiil om edimene eesti kiil, midä om opatu Tartu ülikoolin ja ültse om tartu kiil teedä kõigõ vanõmb akadeemiline õdagumeresoomõ ek läänemereseoomõ kiil. [---]

Ku joba kaits tuhat aastagat tagasi õdagumeresuulaisi edevanemba naksi lakja minemä, sis lõunaeestläse olli edimedse, kia jäivä erälde. Siiperäst ka neide kiil tegüsi tõisist varemb esi keeles. Muistse lõunaeesti keele perrätulija omma tartu, võro, seto ja mulgi kiil. Tartu keelest sai aga joba pia viissada aastagat tagasi lõunaeesti kir'akiil ja nii nakati lõunaeesti kiilt ka lajalt kutsma tartu keeles. [---]

14 Edimene ään Lõuna-Tartumaa keelen tartu kir'akeele suurtüü om katoliiklik kerkukäsiraamat „Agenda Parva”, mia trükiti 1622. aastagal Preisimaal Brausbergin (niid Braniewo Poolan). Siin raamatun om tartukeelidse teksti kõrvu ladina-, läti-, poola- ja saksakeelitsidega. Tõlkja om mõistnu lõunaeesti kiilt väega äste. Om arvatu, et sii tõlkja olli Guilhelmus Buccius, kia olli sii aig Tartu tõlkjide seminari iistsaisja. [---]

Samal aol ku asutedi Tartu ülikuul ek 1632. aastagal tuli trükist väl'lä edimene mahukas tartukeeline raamat, Joachim Rossihniuse kateosoline luterlik kerkukäsiraamat. Rossihnius olli kerkuoppaja Sangasten, Laatren ja Karulan, temä saksa- ja lõunaeestikeeline käsiraamat olli kir'utedu talupoige kiilt alvasti mõistvile kerkumeestele.

Üldäs, et kiil saab kir'akeeles sis, ku sel om oma grammatika ja sõnaraamat. Põh'alik tartu keele grammatika trükiti joba 1648. aastagal, ku Urvaste pastor Johannes Gutsclaff an'd väl'lä grammatika "Observationes Grammaticae circa linguam Esthonicam." Gutsclaffi grammatikan om

pal'lu põnevit keelejuuni ja sõnnu. Gutsclaff pidäsi grammatika kokkupandmist Piibli tõl'kmise iiltüüs. Gutsclaff ka alos't omma piiblitõlget, aga es jõvva sedä valmis saia.

Järgmine tartu keele aolukku jäänü suurteos om aastagal 1686 trükitu Wastne Testament. Wastse Testamendi tõlk Kambja kerkuoppaja Andreas Virginius üten poja Adrian Virginiusega. Sii raamat kindlus't tartu keele kotust Euroopa kultuurkiili ulgan.

17. aastasaa viimätsel veerändil olli Tartun ja Tartumaal nätä kipet üleüldist kultuuri edesiminekit, kir'akeele mõistmine sai sis joba kõigi as'as. Sest üits selge tunnistus olli talurahva kuulmeistride seminar Tartun. 1684. aastagal tegi Bengt Gottfried Forselius seminari, kun sai tartu keelen oppust 160 poissi. Forselius kir'ut' ka edimedse tartukeelidse aabitsa [---].

Suur Põh'asõda tegi lõpu Roodsi ao Tartu liina ääle elule. Tartu palotedi maaha ja liinakodaniku kiudutedi Vinnemaale. Sii olli ka Tarto kandi talurahvale nii suur vapustus, et Puhja kõstri Käsü Hans kir'ut' Tartu kurvast käekäigust edimedse peris tartukeelidse luuletuse, ikulaulu „Oh! Ma vaene Tardo liin...” (1708). Sii kurblik laul and äste teedä Tartu liina irmsast ärä äötämisest põh'asõa aol.

Tartu liin ja tartu kir'akiil naksiva õnnes kipeste kosuma ja 18. aastagasata, ku Tartust saab Tsaari-Vene Liivimaa kubermangu osa, võip pitä tartu keele kuldaos. [---] Aastagal 1780 trükiti August Wilhelm Hupeli mõlemba eesti keele – tal'na ja tartu keele – grammatika, kun olli ka põh'alik Tartu keele ülekahtus. Sii aig Tartu kir'akiil es ole pal'lalt raamatide kiil, sedä pruugiti egäl puul Tartu- ja Võrumaal avalikun elun, nii küläkuul'en, val-lakohtude pääl ja egäsugutses teedä andmises. Väega rikas olli ka tartukeeline veliste kir'avara.

19. aastasaa alul sai ka Tartu ülikuul vahtsest vallale tettüs. Sis joba kaitssada kaitskümmend

aastagat tagasi tulli tartu keelest ka edimene akadeemiline õdagumeresooime kiil. Tartu ülikoolin naati tartu kiilt oppama küll kõigepäält tulevile kerkuoppajile ku kiilt, midä nemä pidivä mõistma pastori ammetin, aga tartu kiilt naati sii kõrval ka kir'asõnas lajemalt pruuk'ma ja ka uur'ma.

Pia samal aol, aastaga 1806 nakas' Otto Wilhelm Masing väl'lä andma „Tarto-ma rahwa Näddali-Lehte“, mia olli kõige edimene talurahva nädälileht Eestin. Kerku-, kooli- ja kohtukeelen jakkusi tartu keele tarvitus Lõuna-Eestin läbi kogo 19. aastasaa. Ommetigi läits nii, et eesti rahvusliku erätuse perän pidi tartu kiil andma ka Lõuna-Eestin tiid tal'na keelele. [---]

Sada kaits aastat tagasi sai Eesti riigikeeles tal'na keele põh'a pääle ehitedü kogu eesti kir'a-keel, kohe küll tartu keelest võeti sõnu ja vorme. Näituses om tartu keelest võetu kaudse kõneviisi vat-lõpuge vormi, tartu keelen üteldi *latse olevat liinan*, tal'na keelen *lapsed olla linnas*, katest om kokku pant eesti keele *lapsed olevat linnas*. Nii om ka mitmit sõnnu, midä aritu eestlane võiss mõista mõlembit: ku tal'na keelen üldäs *õde* ja *vend*, *koer* ja *kukk*, *kask* ja *õunapuu*, sis tartu keelen *sõsar* ja *veli*, *peni* ja *kikas*, *kõiv* ja *uibu*.

Tartu keele elukaar' om jakkunu läbi viimatse aastagasaa ilukirjandusõn. Võnnu kihkunnast peri Gustav Suitsu „Kerkokell“ kuulup eesti luulõ kuldsalvõ, Mats Traat om Otepää kandi Tartu keelen külvänu taiva täis kaunit luuletsirke, om noorõmbitki ää tartukeelidse luule kir'utajit. Neide loomingun äidsep tartu kiil ikki viil läbi süäme.

Kümme aastagat tagasi üteli rahvaloendusel enämb ku 4000 inemist, et nemä mõistva Tartu kiilt vai murret. [---]

Tartu kiil' eläp edesi mitmel viisil. Kõigepäält ku eesti keele tartu variant, kun see kõrval üldäs ka *too*, *ei tehta* asemel *ei teha*, *pesta* asemel *pese-da*, pal'lu om ka kaas-äälkide peenendüst, nii *just* om *jus't*, *pluss* om *plus's* ja *talv* om *tal'v*. Tartu

kiilt saap aga ka iks ehtsambält kullõlda, kasvai mõnikõrd Tartu turu pääl, ku vanamemm imestäs: *oi latseke kui illuss ommuk!*

Tartu keele ja kirjakeele tähtsus om kimmäde ka tõisi lõunaeesti kiili oitmisen. Tartu keele oppamine kuul'en ja tarvitus muial avalikun elun läbi mitme aastasaa om oitnu kogu Kagu-Eesti keeleala. Nii om ka võru kiil jäänü parembide alale ja saanu sel aastatuhandel omakõrda vahtses lõunaeesti keele sünonüümis. Lõunaeesti kiil' ei ole aga ütsinde tartu vai võru kiil', seetsamast ütest juurest om sugenu aigu piten ka seto ja mulgi kiil'; keelesaari pääl Lätin om kõneldu leivu ja lutsi kiilt, Lõuna-Pihkvamaal kraasna kiilt. Nende kõigi ulgan om aga tartu kiil iks ku kõige vanemb akadeemiline veli. [---]

Katkendeid Tartu Ülikooli eesti keele ajaloo ja murrete professori, akadeemik Karl Pajusalu tartukeelsest audio-loengust. Kuula ka TÜ eetikakeskuse lõunaeestikeelsete audioleengute sarja <https://helyait.ee/tiidusjutt/>.

OHVRIAED

Ants Viires

Lõuna-Eesti neis piirkondades, kus domineerisid hajaasustus ja väikekülad, olid peamiselt väiksemad, üksiktaludele kuuluvad kultusepaigad. Nende vastu võitlemise ja nende üldine hävitamine oli kahtlemata raskem kui paganlike hiitega toimetulek. Pealegi ei äratanud nad nii avalikku tähelepanu nagu hiied. Seetõttu pole põhjust imestada, et vanadest traditsioonidest tugevasti kinnipidaval Mulgimaal säilis üsna mitmeid talude ohvriaedu veel kuni 1860-ndate aastateni, mil nad siin eriti jõudsalt toimuva majandusliku ja kultuurilise arengu käigus kiiresti kadusid. Need olid talumaja ligidal asuvad väikesed taraga piiratud aiakesed. Esmakordselt mainib üht niisugust ohvriaeda „Inland’is” 1837 (nr 17) anonüümne autor (*n), kes nägi seda Suure-Jaanis: „Viimastest [s.o hiitest] olen ma ühte 15 aasta eest näinud. Tookord koosnes see vaid väikesest, tihedasti puudest, samuti naabruses asuva talu õue-aiast ümbritsetud maa-alast, mille läbimõõt oli mõned sammud. Kas seal ka ohvreid toodi, seda ma ei tea, kuid mitte keegi eestlastest ei olevat sinna sisse astunud, et püha kohta mitte rüvetada. Koht, mida ma nägin, asub Viljandist üle Pärsti Sürgavere mõisasse viiva tee ääres, viimasele mõisale kuuluva Kobruvere küla juures Kapsta talu õueaia ääres.” Ühes 1892 kirja pandud teates saame ohvriaiaist juba üksikasjalikuma ülevaate: „Aasta paarikümne eest oli veel mitmes talus Halliste kihelkonnas „ohvri aedasi”. See oli üks veike aed, enamiste talu läve ees, taras-aed oli tal ümber. Aeda kaunistasid mõned vahtrad, jalakad, pihlakad; nähti mõni rohu sisse uppunud tikerperi ehk sõstra põõsas; aia taraseid ja teibaid mööda ronis sagedasti humal ülesse. Vaikne ja

püha oli niisugune paik. Inimesed, iseäranis vanemad, vaatasivad aukartusega selle aia pääle. „Ohvri” aeda viiti igast „uudisest” oma osa: see oli „ohver”. Küpsetati uudist leiba, siis jagati ka ohvri aiale oma pätsikene, mille tegemiseks pääle jahu ja vee veel mitmesugust kraami, ohvri kraami (liha, villu, võid jne) pruugiti. See ohver viiti öösel ohvri aida, – hommikuks oli ta ju kadunud. Ohver oli vastu võetud. Kes teda aga võttis, ei ole meie arutada” (Oskar Loorits „Mulgimaa ohvrikohad”, rmt „Kaleviste mailt”, 1935).

Raamatust „Puud ja inimesed” (2000)

„Puud olid, puud olid hellad velled”. Lavakunstikateedri IX lennu diplomilavastus, esietendus 28. detsembril 1979 Noorsooteatri väikeses saalis. Teksti valija ja lavastaja Merle Karusoo. Foto Eesti Teatri- ja muusikamuuseumist.

Osades: Arvo Kukumägi, Ain Lutsepp, Katrin Saukas, Anne Veesaar, Maret Tuurmaa, Toomas Lõhmuste, Paul Poom, Tõnu Oja, Tõnu Raadik, Oiva Kaupinen, Guido Kangur.

Tallinnfilmi film (1985), stsenaarist Mats Traat, režissöör Peeter Simm, operaator Ago Ruus. Osades: Üllar Põld, Maria Avdjushko, Kaljo Kiisk, Arvo Kukumägi, Herardo Contreras, Kärt Hansberg, Tõnu Kark, Evald Hermaküla jt. Fotod: Mikk Raude, Eesti filmi andmebaasi kodulehelt, Eesti Filmiarhiivi ja Peeter Simmi kogust.

pealavameister Oskar Irve
lavameistrid Märt Päev, Villi Vernik,
Mihkel Roolaid, Sander Vaus
valgusmeistrid Sten-Erik Rimmel, Raido Talvend
heli- ja videomeister Pille-Riin Langeproon
riietajad Kayre Pärnpuu, Marie-Katharine Maksim,
Kaja Edovald, Jaanika Idvan
grimeerijad Siiri Lauri, Marit Pruul,
Kristel Kärner, Edith Eller, Marii Lotta

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,
Inge Vagiström, Jana Volke
drapeerija Enna Jürine
butafoor-dekoraator Taivo Mürsepp
tisler Toivo Sakk
tisler-dekoraator Juho Kokamägi
konstruktor Andrus Muuga
elektrik Raivo Valdas
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
valgusala juhataja Priidu Adlas
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
grimmiala juhataja Siiri Lauri
kostüümiala juhataja Piret Tang
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
lavastusjuht Andres Bergström
etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu
lavastusala juhataja Mikk Lagemaa
kavalehe koostaja Ene Paaver
plakati foto autor, plakati ja
kavalehe kujundaja Kadri Hallik

kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Toetajad

AMSERV

LAVAZZA

Partnerid

SYNLAB

myfitness
world class gym & studios

**EESTI TEATRI
AGENTUUR**

Teatri tegevust rahastab

KULTUURIMINISTEERIUM

Teatri pileteid müüb

PILETIMAAILM

